

Engang handlede ældrepædagogik om stilfærdig pleje, omsorg og sysselsætning, men den slags tilbud vil fremtidens livsduelige ældre ikke spises af med. De ønsker fortsat at lære og udvikle sig, selv om de er fyldt 60, 70 eller 80 år eller nærmer sig sidste salgsdato – og det kræver en ny slags pædagogik, gerontopædagogik.

ENDELIG TID TIL SELVREALISERING

* Det er snart 40 år siden, at Paul McCartney og Beatles brølede om at miste håret, ældes og forfalde som 64-årig. Sådan så livet ud dengang. Men i dag er det ikke forfaldet, der vinker i horisonten til Paul McCartney og hans jævnaldrende 64-årige. Det er selvrealiseringen. Børnene er for længst flyttet hjemmefra, og arbejdslivet i trædemøllen er næsten et overstået kapitel. Det betyder oceaner af tid, frihed og valgmuligheder – dannelsesrejser, iværksætterkurser, nye uddannelser osv.

Kort sagt: Med alderdommen begynder det søde liv. Det er i hvert fald det indtryk, man får af de mange nye organisationer for ældre, der skyder op. Se bare det amerikanske Elderhostel, der hvert år tilbyder over 8.000 "oplevelser til livslang læring" til ældre i mere end 90 lande. Eller det danske netværk Inspirum, der søger at tilfredsstille ældres nysgerrighed og videbegær med arrangementer, kurser mv. Eller det nye amerikanske firma Eons, som er sat i verden for at inspirere dem over 50, der måske i nær fremtid vil få betegnelsen 'generation boom'. Som direktøren af Eons, Jeff Taylor, skriver på Eons' hjemmeside: "Boom, boom, boom... Har du hørt det? Det er slaget af vores generation af boom'ere og seniorer, som vil leve det bedst mulige liv. Kollektivt vil vi handle, se, lære og meget mere på vejen til at nå det opnåelige mål at leve til 100."

TID TIL SELVREALISERING

Adjunkt Tine Fristrup fra Danmarks Pædagogiske Universitet har et bud på, hvad det er, der er på færde her: Alderdommen er ved at blive selvrealiseringens tid. De ældre behøver ikke længere udfylde en funktion på arbejdsmarkedet, og mange har stadig masser af energi, så et stigende antal tager på dannelsesrejse og går på kurser og videregående uddannelser, fordi de har lyst til at udvikle sig. "Kravet i dag er udvikling, udvikling, udvikling. Det er et grundvilkår for alle, og det ser vi nu markant hos nogle ældre. De ældre, som forlader arbejdsmarkedet, går nu på iværksætterkursus. Nu skal de ud og starte egen virksomhed. Det, som er på vej nu, er, at de ældre selv begynder at tale deres sag," siger hun.

Netværket Inspirum arbejder for eksempel på at eksplicite en ny forståelse af de ældres rolle i samfundet. Som der står på deres hjemmeside: "Vi befinder os ved 'the tipping point'. I stedet for at betragte tiden foran os som forfald og resignation

vil vi se på dét at blive ældre som en forrygende mulighed for fortsat at udvikle os – og fortsat bidrage til udviklingen af velfærdssamfundet!"

Hvordan kan de ældre bedst muligt udvikle sig? Og hvad kræver det af pædagogikken, når ældre skal have stillet lærings-tørsten? Tine Fristrup er sammen med Marianne Eilsø Munksgaard i fuld færd med at søsætte et større forskningsprojekt om ældrepædagogik, også kaldet gerontopædagogik, som er et nyt satsningsområde på Danmarks Pædagogiske Universitet.

"I dag sker der en kraftig stigning i antallet af ældre, såvel i det danske samfund som i resten af verden, og den udfordring må Danmarks Pædagogiske Universitet også tage op ved at udforme en gerontopædagogik. Når det drejer sig om voksenpædagogik, har den hidtil taget afsæt i arbejdsmarkedet. Men gerontopædagogikken drejer sig om ældre, der er friset fra arbejdsmarkedet. Derfor må vi tænke en pædagogik, der ikke handler om arbejdsmarkedet. Med ældre handler det om livsduelighed; om at kunne fungere i livet. Det handler om hverdagslivet," siger Tine Fristrup.

"Vi står over for en gruppe af ældre, som vi endnu ikke har taget hånd om i pædagogikken – fordi det har heddet pleje og omsorg. Og har man overhovedet talt om pædagogik for ældre, har det handlet om vedligeholdelse af færdigheder, så man hele tiden opretholder sin funktionalitet. Men med gerontopædagogik er der tale om pædagogik på samme præmisser som for barnet og den unge."

OPGØR MED LIVSTRAPPEN

Aristoteles beskrev alderdommen med den poetiske formulering 'livets solnedgang'. Men alderdom behøver ikke være en fase, der går ned og ned og ned. Det kan også handle om udvikling og ungdom. Og det er lige præcis, hvad organisationer som Elderhostel, Eons og Inspirum arbejder for. På Inspirums hjemmeside står der, at "...vi drømmer om at få tid til selvrealisering – nu skal vi gøre det vi ikke havde tid til eller mulighed for tidligere. Vi drømmer om frihed, og for mange af os repræsenterer voksen- og pensionisttilværelsen en ny ungdomstid – med frihed, uafhængighed og et væld af muligheder." →

Ifølge Tine Fristrup er citatet et udtryk for en ungdommeliggørelse af alderdommen og dermed et forsøg på at etablere en anden måde at forstå det at være gammel på. I dag er de traditionelle livsaldre i opbrud. Menneskets livscyklus følger ikke længere en trappe, hvor man fra fødslen af bevæger sig opad, trin for trin, til man er midaldrende, og derefter går man ned ad trappen – og dør på samme trin, som man blev født.

”Det, der er ved at gøre sig gældende nu, er, at den her trappe fortsætter med at stige. Den falder aldrig. Og pludselig indtræder døden. Man kan sige, at det nye er, at vi lever os ihjel. Vi lever, til vi lige pludselig dør. Det er en livslang trappe, som kobler sig til et samfundsmæssigt oplysningsprojekt: Vi er på vej til at blive suveræne mennesker, som kan stå selv, men vi er hele tiden på vej,” siger Tine Fristrup og giver et historisk rids af denne udvikling:

Opgøret mod den klassiske livstrappe begynder i 1980’erne, hvor der kommer et nyt bud på, hvordan man kan forstå alderdom. På det tidspunkt begynder man at se aldring som et socialt og kulturelt fænomen, og det er et klart modstykke til den medicinske måde at forstå aldring på – nemlig som et kropsligt og kognitivt forfald. Dette skifte er blevet kaldt en ”kulturel vending”, for det åbner for flere måder at forstå aldring på.

”Inden for den medicinske forståelseshorisont har man forsøgt at lave alle mulige former for compensation for forfaldet ved for eksempel at fokusere på forebyggende indsatser. Det interessante ved denne ’kulturelle vending’ er, at man går fra at tænke geriatri – som medicinsk funderet – til at tænke gerontologi som en social og kulturel tilgang til at forstå aldring.”

Hvordan kan man undslippe, at ens krop forfalder, når man bliver gammel?

”Man kan være fræk og sige, at det er en social konstruktion. Man kan sige, at den medicinske dominans betyder, at man kan føle sig rask, men man gøres syg. Selv om jeg er 80 eller 90, kan jeg føle mig rask, også selv om jeg måske ikke er så godt gående eller har brug for en stok. Men i den situation, jeg befinder mig i, gør det ikke noget, hvis jeg samtidig føler mig rask og frisk.”

”Den ældres selvforhold er helt centralt. I det medicinske paradigme er det en fremmedbestemmelse: ’Det kan godt være, at du føler dig rask, men du er syg’. I en gerontopædagogik er udgangspunktet, at vi har med en person at gøre, der kan forholde sig til sig selv.”

Tine Fristrup peger dog på, at den sunde krop spiller en utrolig stor rolle for det stigende antal ældre, der søger udvikling. ”Fundamentet for at kunne være en aktiv ældre er motion. Det at være sund sætter sig igennem over alt andet. Sundhed er forudsætningen for, at man kan realisere sig selv.”

DE ÆLDRE OG OMVERDENEN

Det er ikke alle i omverdenen, der er begejstrede for, at ældre vil udvikle sig hele livet. Da en pensioneret herre for et par år siden begyndte at læse medicin på Københavns Universitet, vakte det ramaskrig, fordi han optog en plads for en ung studerende – og han gjorde det vel vidende, at han med stor sandsynlighed aldrig ville komme til at fungere som læge. På det seneste har der også været megen debat om folkeskolens brug af pensionerede lærere.

For selv om der er lærermangel på flere skoler, mener nogle, at de pensionerede lærere er for gamle til at undervise eleverne.

”Det er, fordi der stadig hersker en medicinsk diskurs, forstået på den måde at høj alder er lig med dalende kompetencer og lavere funktionsevne. Og det er lige præcis det, man forsøger at omgå, for eksempel hos Inspirum. De ældre begynder at diskutere indbyrdes, hvad det vil sige at være gammel. Man kan faktisk slet ikke se de ældre som en samlet gruppe, men som individer,” siger Tine Fristrup.

I forskningsprojektet vil Tine Fristrup og Marianne Eilsø Munksgaard blandt andet undersøge, hvordan ældre forstår det at blive gammel. ”Livsaldrene sætter en dagsorden for, hvordan man skal forstå sig selv. Og nu er der så flere bud – og det går ikke bare ned ad bakke for den aldrende,” siger Tine Fristrup. I medierne er billedet af de ældre ofte polariseret: Der er de svage gamle, som er dyre for samfundet og omtales som ”ældrebyrden”. Og så er der de ressourcerstærke gamle, som ofte kaldes ”det grå guld”. Dette splittede billede af de ældre har Charlotte Wien behandlet i sin ph.d.-afhandling ’Ældre billedet i medierne gennem 50 år’, som udkom i 2005. Tine Fristrup fortæller, at de ressourcerstærke gamle fylder mere og mere i mediebilledet og i reklameverdenen. ”De nye ældre er det store kommercielle potentiale. Man indretter mere og mere samfundet i forhold til den ældre målgruppe. Det er jo nogle købestærke ældre mennesker.”

Reklameverdenen har nu fået øjnene op for, at hvis man vil have fat i de rige 60+, må man også udvikle produkter til det ældre segment og bruge ikoner, som ældre kan identificere sig med. For nylig indgik kosmetikfirmaet L’Oréal en kontrakt med den 68-årige skuespiller og forhenværende fitness-dronning Jane Fonda om, at hun fremover skal repræsentere L’Oréal’s serie Age Re-Perfect, som henvender sig til et modent publikum. Da samarbejdet løb af stablen i april 2006, udtalte Youcef Nabi, international direktør for L’Oréal Paris: ”Samarbejdet mellem L’Oréal Paris og Jane Fonda er en stor begivenhed på mange måder. Vi er det første store mærke, som giver et ”ansigt” til en kvinde over 60 år, som har til hensigt at starte livet på ny. Hvorfor skulle disse kvinder ikke have en hudplejeserie designet specielt til dem? Deres psykologi og behov er anderledes i forhold til yngre kvinders!”

Men den kommercielle interesse stopper ikke ved reklamerne og markedsføringen. Ældre kender også bedst selv deres behov. I Australien er man gået så langt som til at etablere et ministerium, der kan hjælpe private og offentlige virksomheder med at udvikle produkter og services over for ældre. Hos Inspirum arbejder man på at skabe dialog mellem 50+-markedet og virksomheder. For eksempel har Inspirum indgået et samarbejde med undertøjsfirmaet Hammerthor om at udvikle en ny kollektion undertøj, der er skræddersyet til aktive ældre. Og for nylig sendte Inspirum oplægget ’En Ny Tids Alder – for samfund og virksomheder’ til erhvervsminister Bendt Bendtsen for at gøre opmærksom på de muligheder, der er i den nye generation af ældre.

De energiske 60+ præger altså medie- og reklamebilledet aktivt og samarbejder med virksomheder om at udvikle produkter og services målrettet dem selv. Det store spørgsmål er, hvad det

kommer til at betyde for uddannelsessystemet, at en voksende mængde af ældre vil tilegne sig viden og nye kompetencer, men med helt andre formål end yngre. For i modsætning til de yngre generationer sker læringen ikke med henblik på at gøre sig arbejdsduelig. Læringen er drevet af lyst.

LYSTENS PÆDAGOGIK

"Vi har med nogle mennesker at gøre, der vil lære af lyst. Det bryder med, at vi har en forestilling om, at for at lære noget nyt må det gøre ondt. Pædagogik er et forhold mellem lyst og ulyst. Du må gøre noget, som er ulystfuldt, for at det senere kan blive lystfuldt. Det gør ondt at lære at cykle, men det er nødvendigt, at du falder mange gange, for at du senere hen kan køre derudad. Udfordringen nu er, at de ældre, i kraft af at de er uafhængige af arbejdsmarkedet, ikke nødvendigvis vil indgå i en læringssammenhæng, der gør ondt," siger Tine Frstrup. Hun nævner, at i undervisningsforløb kan den ældre være bevidst om, at han eller hun kan protestere imod selve undervisningen, for de ser uddannelse som et servicetilbud.

"Man kan forestille sig, at der sidder en flok ældre mennesker på Folkeuniversitetet, og når de så er utilfredse med undervisningen, så rejser de sig op og går. For de har ikke brug for eksamensbeviset. De vil inspireres, og hvis undervisningen ikke er inspirerende, kan de protestere ved at forlade lokalet."

Det er dog ikke Folkeuniversitetet eller auditoriet, som bliver gerontopædagogikkens højsæde. Den vil nok snarere folde sig ud i kulturelle og uformelle rum som kunstmuseet, bussen og

biblioteket. Men når nu læringen er drevet af lyst, hvordan vil de ældre så lære?

"Johan Fjord Jensen har sagt, at de unge skal lære det som noget nyt, men de gamle skal lære det på ny. Pædagogikken til ældre skal mere end bare åbne for kognitive dimensioner. Det er snarere en æstetisk og sanselig pædagogik, der er brug for. De dannelsesrejser, som for eksempel Elderhostel tilbyder, er næroplevelser. Det er her og nu, det er nærvær, det er hands on. Det er kort sagt meget mere sanseligt," siger Tine Frstrup. Og det er det, gerontopædagogik i høj grad er: en lystens og sanselighedens pædagogik. ■

Af Camilla Mehlsen
cme@dpu.dk

TINE FRSTRUP

Ph.d. og adjunkt ved Institut for Pædagogisk Sociologi, DPU. Forsker i problemstillinger inden for det special- og socialpædagogiske felt med fokus på, hvordan moderniseringsprocesser ændrer vores kategoriale konstruktioner af normalitet og afvigelse. Er tilknyttet forskningsprogrammet i Socialanalytisk Samtidsdiagnose med henblik på at varetage opbygningen af gerontopædagogiske kompetencer ved DPU.

www

www.dpu.dk/om/tifr

FRA FORFALD TIL UDVIKLING

I Vesten har der i mange århundreder hersket en medicinsk forståelse af det at blive gammel. Tilgangen kaldes 'defekt-modellen', fordi aldrig ses som defekt, reduktion og forfald, såvel socialt, kropsligt som psykisk. I det 20. århundrede udvikles 'disengagement-teorien', der ser aldrig som en gensidig tilbagetrækning mellem individ og samfund: Samfundet reducerer antallet af roller til den ældre, der samtidig også trækker sig tilbage fra den ydre verden. I de sidste årtier er der imidlertid sket en "kulturel vending", og en tredje tilgang har meldt sig på banen, nemlig at aldrig også er udvikling. Denne tilgang går under betegnelser som "den tredje alder" og "gerontologi".

GERIATRI: MEDICINSK FORSTÅELSE

Aldring er:

- en biologisk proces
- forfald
- afvikling
- risiko

Aldring handler om:

- at udsætte døden
- dalende kompetencer
- faldende funktionsduelighed
- "ældrebyrde"

ÆLDREBOOM

Antallet af ældre stiger hvert år, og de ældre bliver endnu ældre – og mere købekraftige. Ifølge en undersøgelse af netværket Inspirum udgør mennesker over 50 år 31 procent af befolkningen, men står for 43 procent af forbruget, og det tal vokser.

2006: 823.027 mennesker på 65 år eller derover

2050: 1.334.695 mennesker på 65 år eller derover

2006: 680 mennesker over 100 år

2050: 10.911 mennesker over 100 år

GERONTOLOGI: SOCIAL-KULTUREL FORSTÅELSE

Aldring er:

- en social proces
- muligheder
- udvikling
- chance

Aldring handler om:

- at gribe livet
- livslang læring
- livsduelighed
- "ældrestyrke"